

**LIETUVOS ŽALIAVINIO PIENO RINKOS VYSTYMO SI TENDENCIJOS
IR JAS LEMIANTYS VEIKSNIAI 2006–2010 METAIS**
*THE DEVELOPMENT TRENDS OF LITHUANIAN RAW MILK MARKET
AND THE FACTORS DETERMINING THEM IN 2006–2010*

Deiva MIKELIONYTĖ

LAEI Produktų rinkotyros skyriaus tyrėja, deivam@laei.lt

Straipsnyje analizuojamos Lietuvos žaliavinio pieno gamybos, supirkimo, jo kainų, užsienio prekybos pokyčiai 2006–2009 metais ir 2010 metų I pusmetį. Nagrinėjamas pieną gaminančių ūkių vystymasis šiuo laikotarpiu.

Nustatyta, kad tiesioginės rinkos reguliavimo priemonės esminės įtakos žaliavinio pieno rinkai nedarė, kadangi įvykdyta 75–85 proc. pieno pardavimo perdirbti kvotos, o tiesioginės išmokos už kvotinio pieno toną tesudarė apie 10 proc. pajamų už pieną.

Esminės įtakos žaliavinio pieno rinkos vystymuisi turėjo supirkimo kainų pokyčiai. Žaliavinio pieno supirkimo kainas 2007–2010 metais stipriai paveikė pasauliniai pieno produktų paklausos svyravimai. Lietuvos pieno perdirbėjai, formuodami savo žaliavos supirkimo kainų politiką, tuos svyravimus dar paaštrino. Tai lėmė žaliavinio pieno supirkimo apimčių mažėjimą ir eksporto augimą 2009–2010 metais, nors 2007 metais dėl staigaus kainų pakėlimo buvo išvengta pieno žaliavos eksporto. Perdirbėjų vykdoma pieno supirkimo kainų politika turi didelės įtakos ir pieną gaminančių ūkių struktūros kitimui. Smulkiesiems pieno gamintojams mokant daug mažesnę kainą nei stambiesiems, pirmieji sparčiai nyksta, ir Lietuvoje pamažu formuojasi stambesni ūkiai.

Raktažodžiai: žaliavinis pienas, supirkimas, supirkimo kainos, eksportas, importas.

ĮVADAS

Lietuvoje pieno gamyba užima didžiausią bendrosios žemės ūkio produkcijos dalį (20–24 proc.). Tai yra daugiausia eksportuojančios maisto pramonės šakos – pieno pramonės – žaliavų šaltinis. Todėl pieno rinkos vystymasis ir jį lemiantys veiksniai yra svarbūs ir didelei žemdirbių daliai, ir Lietuvoje išvystytai pieno pramonei. Pasauliniai pieno produktų paklausos svyravimai pastaraisiais metais vertė prisitaikyti prie vis naujų iššūkių. Svarbu, kad pieno gamintojai ir perdirbėjai, būdami tarpusavyje labai susiję, sugebėtų konstruktyviai bendradarbiauti ir žaliavinio pieno rinkos vystymosi veiksnius naudotų abiejų pusių naudai.

Tyrimo objektas – žaliavinio pieno rinka ir jos kitimas 2006–2010 metais.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti pokyčius žaliavinio pieno rinkoje ir juos lemiančius veiksnius.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) išnagrinėti žaliavinio pieno gamybos ir supirkimo pokyčius;
- 2) išanalizuoti pieną gaminančių ūkių vystymosi tendencijas;
- 3) išnagrinėti, kokią įtaką pieno gamybai daro tiesioginės žaliavinio pieno rinkos reguliavimo priemonės;
- 4) išanalizuoti pieno supirkimo kainų ir kainų politiką vykdančių pieno perdirbėjų įtaką žaliavinio pieno rinkos vystymuisi.

Atliekant tyrimą, naudoti statistinės analizės ir grupavimo, duomenų palyginimo ir vertinimo, loginis, lyginamosios analizės ir sintezės, indeksų, interpretavimo ir kiti metodai.

TYRIMO REZULTATAI

Žaliavinio pieno rinka Lietuvoje nuo įstojimo į ES 2004 metais iki 2007-ųjų vystėsi gana tolygiai. Tačiau 2007 metais prasidėję staigūs pieno produktų paklausos svyravimai pasaulinėse rinkose sukėlė ekstremalius žaliavinio pieno supirkimo kainų pokyčius ir pieno gamybos bei supirkimo mažėjimą 2009–2010 metais.

Pieno gamyba, pardavimas ir užsienio prekyba. Pieno gamyba ir supirkimas perdirbti 2009 metais, palyginti su 2006-aisiais, sumažėjo: gamyba – 6,8 proc., supirkimas – 1,6 proc., o tiesioginis pardavimas išaugo 6,2 proc. Tačiau ši tendencija nebuvo būdinga visam laikotarpiui. Gamyba pradėjo mažėti nuo 2008 metų, supirkimas perdirbti – tik nuo 2009-ųjų (1 lentelė). 2010 metų I pusmetį, palyginti su tuo pačiu 2009-ųjų laikotarpiu, išliko mažėjimo tendencija – apie 5 proc. smuko ir pieno gamyba, ir supirkimas perdirbti. Tačiau tiesioginio pardavimo srityje vyravo priešingos tendencijos. Iki 2008 metų tiesioginis pardavimas mažėjo, o 2009-aisiais išaugo. 2009 metais metinis tiesioginio pardavimo prieaugis sudarė net 28 proc. Vis dėlto tiesioginis pardavimas, tesudarydamas 3–3,5 proc. viso prekinio žaliavinio pieno, neturi pastebimos įtakos žaliavinio pieno rinkos vystymuisi ir priklauso nuo pokyčių supirkimo perdirbti srityje: padidėja, suprastėjus situacijai minėtame segmente, ir mažėja, situacijai gerėjant. Pastovi išliko pieno prekingumo kitimo tendencija – ji nuolat didėjo: nuo 71 proc. 2006 metais iki 75 proc. 2009-aisiais.

1 lentelė / Table 1

Pieno gamyba ir pardavimas 2006–2009 metais, tūkst. t [8; 13]
Milk production and purchase in 2006–2009, thou t

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2006, palyginti su compared to 2009, %
Primelžta pieno / Milk produced	1891	1937	1884	1762	-6,8
Supirkta perdirbti / Milk purchased for processing					
natūralaus / natural milk	1296,1	1348,5	1376,1	1274,8*	-1,6
bazinio** / basic** milk	1555,2	1628,2	1660,8	1535,3	-1,3
Tiesioginis pardavimas Direct sales	43,9	39,3	36,3	46,6	6,2
Prekingumas, proc. / Ratio of commodity output to the total output, %	71	72	75	75	

* 4,16 % riebalų / milk fat, 3,26 % baltymų / protein.

** 3,4 % riebalų / milk fat, 3,0 % baltymų / protein.

Lietuvos pieno perdirbimo įmonėms Lietuvos rinkoje trūksta žaliavinio pieno. Apie 10–12 proc. jo įmonės įsiveža, daugiausia – iš Latvijos už didesnę nei Lietuvoje kainą. 2009 metais importo kaina buvo 17 proc. aukštesnė nei vidutinė mūsų šalyje. Žaliavinio pieno importas 2009 metais, palyginti su 2006-aisiais, padidėjo 40 proc. ir toliau auga. Per I pusmetį paprastai importuojama apie 45 proc. žaliavinio pieno, o 2010 metų I pusmetį jau įvežta 90,7 tūkst. t (2 lentelė).

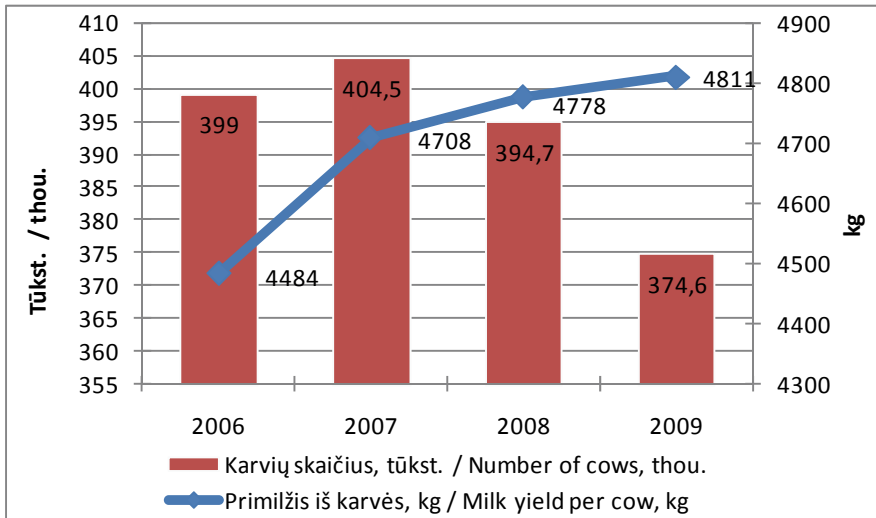
Užsienio prekyba žaliaviniu pienu 2006–2010 metais, tūkst. t [15]
Foreign trade in raw milk in 2006–2010, thou t

Rodikliai <i>Indicators</i>	2006	2007	2008	2009	2010 sausis– birželis <i>January–June</i>
Importas / <i>Import</i>	119,5	144,4	193,6	167,6	90,7
Eksportas / <i>Export</i>	6,3	6,2	3,7	10,4	11,9
Balansas / <i>Balance</i>	-113,2	-138,2	-189,9	-157,2	-78,8

Auga ne vien žaliavinio pieno importas, bet ir eksportas. 2009 metais, palyginti su 2006-aisiais, jis išaugo 65 proc., o 2010 metų I pusmetį pieno išvežta daugiau negu 2009 metais, nors jo Lietuvoje trūksta. Žaliavinio pieno eksportas Lietuvai nėra naudingas, kadangi išvežamas žemos pridėtinės vertės produktas, kurio pridėtinei vertei padidinti Lietuvoje yra pajėgumų. Šis reiškinys atsirado daugiausia dėl susiklosčiusių priešiško santykių tarp pieno gamintojų ir perdirbėjų. Dėl tos pačios priežasties pieno gamintojai, susijungę į kooperatyvą, ketina statyti naują pieno perdirbimo gamyklą, nors tam reikalingos žaliavų bazės šiuo metu nėra. Suprantama, gerokai išaugus žaliavinio pieno paklausai, turėtų padidėti jo kaina ir kartu – suinteresuotų ūkio subjektų ratas pradėti ar plėsti pieno gamybą. Tačiau kurį laiką žaliavinio pieno rinkoje vyrautų įtampa, nenaudinga pieno perdirbėjams, kadangi pastebimam pieno žaliavos pasiūlos padidėjimui reikia ne tik ekonominio apsisprendimo plėsti gamybą, bet ir laiko.

Pieno ūkių produktyvumas ir struktūra. Pieno gamybos pokyčius daugiau lėmė karvių skaičiaus svyravimas negu produktyvumo kitimas (1 pav.). Reguluojant karvių skaičių, pasiekama norima gamybos korekcija, nors dėl biologinių veiksnių melžiamų karvių skaičiaus prieaugis nepasiekiamas staiga arba yra brangus, jeigu banda didinama įsigyjant naujų karvių. Pieno gamybos mažinimas nereikalauja daug laiko. 2009 metais, palyginti su 2006-aisiais, melžiamų karvių banda Lietuvoje sumažėjo 6,1 proc., o palyginti su 2008 metais – 5 proc. Karvių produktyvumas analizuojamu laikotarpiu nuolat didėjo. 2009 metais, palyginti su 2006-aisiais, jis padidėjo 7,3 proc., o kontroliuojamų karvių – 9,4 proc. (Lietuvoje kontroliuojama apie 45 proc. karvių). Tačiau palyginti su kitomis ES šalimis, metinis primilžis iš karvės Lietuvoje nėra didelis, bet didesnis nei Rumunijoje, Bulgarijoje, Airijoje [3].

Vienas svarbiausių veiksnių, turinčių įtakos karvių produktyvumui, yra pieną gaminančių ūkių stambėjimas. Stambūs ūkiai, orientuodamiesi į pelną, daugiau dėmesio skiria gamybos efektyvumui ir turi daugiau galimybių pasiekti didesnę primilžį. Vidutinis pieną gaminantis ūkis Lietuvoje nuolat didėjo – nuo 2,7 karvės 2006 metais iki 3,6 karvės 2009-aisiais. Sparčiausiai mažėjo 1–5 karves laikančių ūkių (sumažėjo 42 proc.), o daugiau kaip 20 karvių laikančiųjų padaugėjo 59 proc. (3 lentelė). Tačiau vidutinis Lietuvos pieną gaminantis ūkis kartu su Latvijos ir Lenkijos yra mažiausi tarp ES-25 šalių.

1 pav. Karvių skaičius (metų pabaigoje) ir primilžis iš karvės 2006–2009 metais [10]
 Figure 1. Number of cows (at the end of the year) and milk yield per cow in 2006–2009

3 lentelė / Table 3

Pieną gaminantys ūkiai pagal karvių skaičių 2006 ir 2009 metais [15]
 Dairy farms by number of cows in 2006–2009

Karvių skaičius ūkyje Number of cows per farm	2006		2009		Ūkių skaičiaus pokytis Change in number of farms, %
	ūkių skaičius number of farms	karvių skaičius, tūkst. number of cows, thou.	ūkių skaičius number of farms	karvių skaičius, tūkst. number of cows, thou.	
1–5	153509	256,5	89256	141,2	-42
6–10	7179	52,6	5335	39,7	-26
11–20	2541	36,0	2672	38,7	5
>=21	1410	93,0	2247	137,5	59
Iš viso / Total	164639	438,1	99510	357,1	-40
Vidutiniškai / Average		2,7		3,6	

Prekinį pieną gaminančių ūkių dalis tarp pieną gaminančių ūkių sumažėjo nuo 48 proc. 2006–2007 kvotos metais iki 45 proc. 2009–2010 kvotos metais. Ir nors smulkių pieną gaminančių ūkių (1–5 karvių laikytojų) skaičius sumažėjo, vis dėlto jie sudaro daugumą pieno tiekėjų: 2006–2007 kvotos metais – 84 proc., o 2009–2010 kvotos metais – 73 proc. (4 lentelė). To negalima pasakyti apie tiekiamo pieno kiekį. 2006–2007 kvotos metais supirkėjams jie pardavė 30 proc. pieno, o 2009–2010 kvotos metais – tik 16 proc. Vis didesnę pieno dalį tiekia stambūs ūkiai. 2010 metais stambiausių Lietuvos pieno perdirbimo įmonių supirkto pieno dalis iš ūkių, tiekiančių daugiau kaip 40 t pieno per mėnesį (tam reikia turėti bent 75–80 karvių), sudarė apie 30 proc. [5].

Pieną supirkėjams parduodantys ūkiai pagal karvių skaičių ir parduoto pieno kiekis
2006–2010 metais [12]
Producers selling milk to shoppers by number of cows and volume of milk sold in 2006–2010

Karvių skaičius ūkyje <i>Number of cows per farm</i>	Kvotos metai / <i>Quota year</i>				Ūkių skaičiaus pokytis <i>Change in num- ber of farms, %</i>
	2006–2007		2009–2010		
	ūkių skaičius <i>number of producers</i>	parduota pieno, tūkst. t <i>milk sold, thou. t</i>	ūkių skaičius <i>number of producers</i>	parduota pieno, tūkst. t <i>milk sold, thou. t</i>	
1–5	67192	391,4	33055	211,2	-51
6–14	9874	315,6	8564	267,0	-13
>=15	2564	587,2	3410	810,4	33
Iš viso / Total	79630	1294,2	45029	1288,6	-43
Vidutiniškai, t <i>Average, t</i>		16,3		28,6	

Žaliavinio pieno rinkos tiesioginės reguliavimo priemonės. Lietuvoje už kiekvieną kvotinio pieno tonos pardavimą perdirbti mokamos tiesioginės išmokos. Jos sudaro 9–15 proc. papildomų pajamų už pieną. Tai skatina pieno gamybą, tačiau palyginti su pieno supirkimo kaina, nelemia apsisprendimo šią gamybą plėsti, mažinti ar visai nutraukti. Tiesioginės išmokos labiau reikšmingos smulkesniems pieno gamintojams, kadangi pastarieji už parduodamą pieną gauna mažesnę kainą.

ES galiojanti pieno gamybos kvotų sistema kol kas nedaro įtakos pieno gamybos apimtims. Lietuvai nustatytos ir pardavimo perdirbti, ir pardavimo tiesiogiai vartoti kvotos dar neįvykdytos (5 lentelė). Pardavimo tiesiogiai vartoti kvotos įvykdymo lygis augo daugiausia dėl pačios kvotos mažėjimo (išskyrus 2009–2010 kvotos metus).

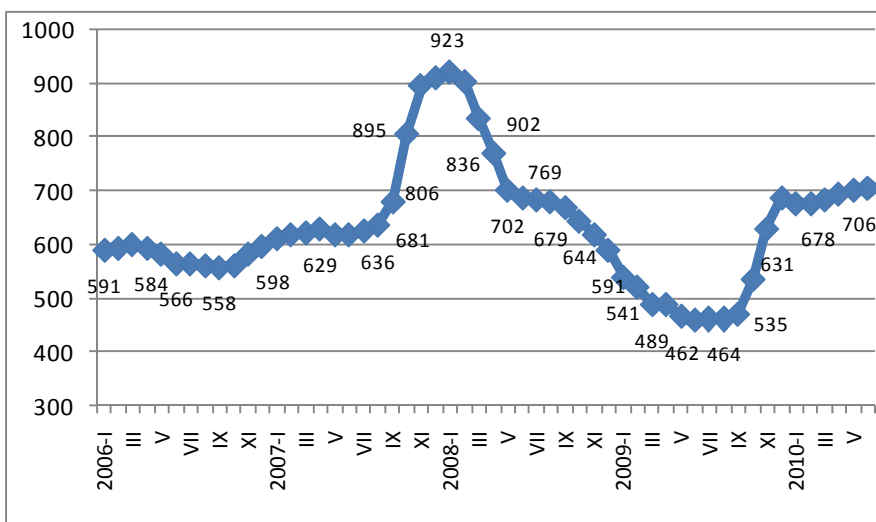
Nacionalinės pieno gamybos kvotos vykdymas 2006–2010 metais [14]
Fulfilment of the national milk quota in 2006–2010

Rodikliai / <i>Indicators</i>	Kvotos metai / <i>Quota year</i>			
	2006–2007	2007–2008	2008–2009	2009–2010
Pardavimo perdirbti kvota / <i>Quota for transfer for processing</i>				
Skirta, t / <i>Quota, t</i>	1586146	1631990	1674056	1679913
Įvykdyta, proc. / <i>Level of fulfilment, %</i>	85	85	84	75
Pardavimo tiesiogiai vartoti kvota / <i>Quota for sales to direct consumers</i>				
Skirta, t / <i>Quota, t</i>	118693	72849	64880	76412
Įvykdyta, proc. / <i>Level of fulfilment, %</i>	37	54	56	61

Supirkimo kainos ir jų įtaka žaliavinio pieno rinkos vystymuisi. Žaliavinio pieno supirkimo kainą Lietuvoje pastebimai veikia situacija tarptautinėse pieno produktų rinkose, kadangi apie 50 proc. pagamintų pieno produktų Lietuvos pieno perdirbėjai eksportuoja [10]. Antrasis, ne mažiau svarbus veiksnys, yra pieno gamybos ir perdirbimo koncentracijos lygiai. Kaip jau minėta, Lietuvoje vidutinis pieną gaminantis ūkis yra labai smulkus. 2009–2010 kvotos metais pieną perdirbti pardavė daugiau nei 45 tūkst. pieno gamintojų. Į kooperatyvus susijungusi tik nedidelė pieno gamintojų dalis. Kooperatyvai tesurenka apie 20 proc. perdirbti parduodamo

pieno [2]. O pieno perdirbimo pramonė labai koncentruota. Keturios didžiausios pieno perdirbimo įmonių grupės perdirba apie 80 proc. superkamo pieno. Tad pieno gamintojų ir pieno perdirbėjų derybinis pajėgumas labai skiriasi, ir pieno supirkimo kainas dažniausiai diktuoja perdirbėjai. Įtaką pieno supirkimo kainoms daro ir aplinkinėse ES valstybėse susiformavęs supirkimo kainų lygis. Lietuvos pieno perdirbėjai negali labai nuo jo nutolti, kitaip žaliavinį pieną gamintojai, ypač stambieji ar susikoooperavę, eksportuotų.

Pieno supirkimo kaina, pastebimai padidėjusi įstojus į ES, iki 2007 metų vidurio beveik nesikeitė (neskaitant sezoninio svyravimo). 2007 metais pasaulyje ženkliai išaugus pieno produktų paklausai ir atitinkamai kainoms, pieno perdirbėjai kainų kelti neskubėjo iki tol, kol kilo grėsmė, kad pieno žaliava bus išvežta užsienio pieno perdirbėjams. Šiam procesui sustabdyti pieno supirkimo kainą nuo rugsėjo imta sparčiai kelti. Iki 2008 metų sausio, palyginti su 2007 metų birželiu, ji šoktelėjo 50 proc. (2 pav.).

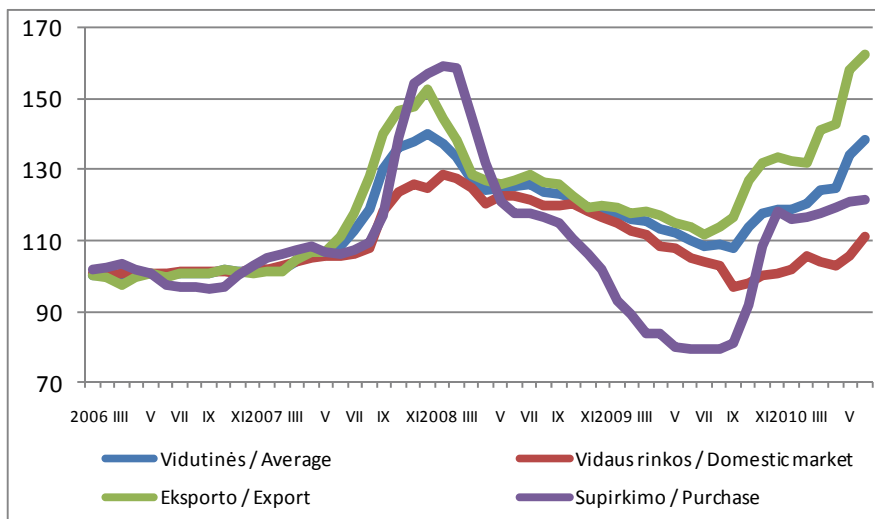

2 pav. Bazinių rodiklių pieno supirkimo kaina 2006–2010 metais, Lt/t [1; 6; 13]
Figure 2. Purchase price of milk (of basic indicators) in 2006–2010, Lt/t

Pasaulyje prasidėjus ekonominei krizei ir pasaulinėse rinkose kritus pieno produktų kainoms, pieno supirkimo kaina Lietuvoje nuo 2008 metų sausio iki 2009 metų birželio sumažėjo 50 proc. Pieno supirkimo kainos pradėjo didėti tik 2009 metų spalį ir augo iki metų pabaigos. 2010 metų I pusmetį pieno supirkimo kainos mažai keitėsi, tačiau buvo didesnės nei 2009 metų tuo pačiu laikotarpiu. 2010 metų birželį, palyginti su 2009-uju gruodžiu, bazinių rodiklių pieno supirkimo vidutinė kaina buvo didesnė 2,5 proc., o palyginti su 2009-uju birželiu – 53 proc.

Pieno supirkimo kainų svyravimai buvo susiję su perdirbimo įmonių pieno produktų kainų kitimu, tačiau ne visada jiems adekvatūs. 2007 metų pabaigoje – 2008 metų pradžioje, siekiant sustabdyti pieno žaliavos eksportą, pieno supirkimo kainos pakilo daug daugiau nei vidutinės pieno perdirbimo įmonių produktų pardavimo kainos. 2008 metų sausį, palyginti su 2005 metų gruodžiu, supirkimo kaina buvo padidėjusi 59 proc., o vidutinės pieno pramonės įmonių parduotos produkcijos kainos – 37 proc. (3 pav.). Vėliau, 2008 metų II pusėje ir 2009 metais pieno supirkimo kaina buvo sumažinta žymiai daugiau, nei nukrito pieno produktų kainos.

2009 metų birželį, palyginti su 2007-ųjų gruodžiu, supirkimo kainos sumažėjo 49 proc., o vidutinės pieno pramonės įmonių parduotos produkcijos kainos – tik 21 proc. Nemenka disproporcija išliko ir 2010 metų birželį.

3 pav. Pieno pramonės įmonių parduotos produkcijos ir pieno supirkimo kainų pokyčiai 2006–2010 metais (2005-12=100 proc.) [4; 7]

Figure 3. Changes in producer prices of dairy products and milk purchase price in 2006–2010 (December 2005=100%)

Panašios pieno supirkimo kainų tendencijos buvo visoje ES, tik Lietuvoje jos pasireiškė keliais mėnesiais vėliau ir išsiskyrė staigiais šuoliais, o kitose šalyse kainos kito tolygiau. Supirkimo kainų šuolių metu jos pakilo tiek, kad pralenkė net kai kurių kaimyninių ES šalių kainas, nors įprastomis sąlygomis nuo pat įstojimo į ES Lietuvoje pieno supirkimo kaina buvo pati mažiausia. Tos pačios tendencijos išsilaiškė iki 2010 metų (6 lentelė). 2010 metų gegužės mėnesį, palyginti su 2009-ųjų geguže, ES-25 šalių pieno supirkimo kainos padidėjo vidutiniškai 15 proc., o Lietuvoje – 50 proc. Labiau kainos pakilo tik Latvijoje – 55 proc., kurioje nemažą įtaką, supirkdami žaliavinį pieną, daro ir Lietuvos pieno perdirbėjai. Pieno supirkimo kaina išliko mažiausia tarp ES-25 šalių.

Pieno supirkimo kaina – pagrindinis žaliavinio pieno rinkos vystymąsi lemiantis veiksnys, kadangi nuo jos priklauso ūkių pajamos ir gyvybingumas. Jei smunka supirkimo kainos, mažėja ir superkamas pieno kiekis: taip atsitiko 2009 metais ir 2010 metų I pusmetį dėl 2008–2009 metais nukritusių kainų. Ir nors 2009 metų pabaigoje ir 2010 metais pieno supirkimo kainos vėl pakilo, melžiamų karvių banda buvo jau sumažinta, o jai atkurti reikia laiko.

Pieno perdirbėjų vykdoma supirkimo kainų politika, kai smulkiems pieno gamintojams mokama daug mažesnė kaina nei stambiesiems, prisideda prie smulkių pieną gaminančių ūkių nykimo, nes jie dėl per mažų pajamų nutraukia gamybą. Mažiau negu 40 t per mėnesį parduodantiems ūkiams mokama apie 20 proc. mažesnė kaina, nei pajėgiantiems tai padaryti [5], o patiems smulkiausiems – dar mažiau. Pieną gaminančių ūkių struktūros pagal karvių skaičių pokyčiai rodo, kad sparčiai nyksta ne tik 1–5, bet ir 6–10 karves laikantys ūkiai, 11–20 karvių turinčių ūkių skaičius beveik nesikeičia, o daugėja tik daugiau nei 20 karvių laikančių ūkių.

6 lentelė / Table 6

Natūralaus pieno supirkimo kainos ES-25 šalyse 2009 ir 2010 metų gegužės mėnesį, Lt/t [10]
Natural milk purchase price in the EU-25 countries in May 2009 and 2010, Lt/t

Šalis / Country	2009	2010	2010, palyginti su compared to 2009, %	2010, palyginti su Lietuva compared to Lithuania, %
Italija / Italy	1051	1072	102	132
Suomija / Finland	1278	1119	88	138
Švedija / Sweden	851	1043	123	129
Portugalija / Portugal	981	946	96	117
Danija / Denmark	895	1034	116	127
Prancūzija / France	929	952	103	117
Nyderlandai / Netherlands	744	996	134	123
Vokietija / Germany	773	986	127	121
Ispanija / Spain	949	985	104	121
Austrija / Austria	970	1034	107	127
Airija / Ireland	764	1056	138	130
Belgija / Belgium	722	1011	140	125
J. Karalystė / UK	781	902	116	111
Graikija / Greece	1289	1259	98	155
Liuksemburgas / Luxembourg	863	989	115	122
ES-15 / EU-15	923	1027	111	127
Čekija / Czech	757	963	127	119
Estija / Estonia	682	923	135	114
Kipras / Cyprus	1753	1742	99	215
Latvija / Latvia	542	843	155	104
Lietuva / Lithuania	542	811	150	100
Vengrija / Hungary	704	840	119	104
Lenkija / Poland	726	891	123	110
Slovėnija / Slovenia	853	905	106	112
Slovakija / Slovakia	610	901	148	111
ES-10 / EU-10	797	980	123	121
ES-25 / EU-25	868	995	115	123

Lietuvos pieno perdirbėjai, vykdydami draugiškesnę politiką pieno gamintojų atžvilgiu, galėtų užsitikrinti pakankamą žaliavų bazę Lietuvoje ir išvengtų rizikos, kad jiems reikalinga žaliava nebūtų eksportuojama.

IŠVADOS

1. Pieno gamyba ir supirkimas Lietuvoje didėjo iki 2008 metų, o 2009–2010 metais sumažėjo. Tai nulėmė pieno produktų paklausos svyravimai pasaulinėje rinkoje ir Lietuvos pieno perdirbėjų vykdoma pieno kainų politika. Lietuvos pieno perdirbėjams trūksta žaliavos Lietuvos rinkoje, todėl apie 10–12 proc. jos importuojama. Tačiau 2010 metais pastebimai išaugo ir žaliavinio pieno eksportas.
2. ES taikoma pieno gamybos kvota žaliavinio pieno rinkai Lietuvoje įtakos neturėjo, kadangi nagrinėjamu laikotarpiu buvo įvykdyta 75–85 proc. pardavimo perdirbti kvotos ir 37–60 proc. tiesioginio pardavimo kvotos. Išmokos už kvotinio pieno toną sudaro apie 10 proc. pajamų už pieną, taigi lemiamos įtakos žaliavinio pieno rinkai nedarė, tik šiek tiek pristabdė karvių skaičiaus mažėjimą smulkiuose pienuose gaminančiuose ūkiuose.
3. Pagrindinis žaliavinio pieno rinkos veiksnys – pieno perdirbimo įmonių taikoma supirkimo kainų politika. Iš dalies ją lėmė pieno produktų paklausos pokyčiai pasaulinėse rinkose, nes apie pusę pagamintos produkcijos Lietuvos pieno perdirbėjai eksportuoja. Tačiau pieno supirkimo kainų kitimas nebuvo adekvatus pieno perdirbimo įmonių produkcijos kainų pokyčiui. 2007 metais pieno supirkimo kaina padidinta labiau, o nuo 2008 metų pradžios iki 2010-ųjų vidurio sumažinta žymiai daugiau, negu kilo ar krito pieno pramonės įmonių parduotos produkcijos vidutinės kainos. Tai lėmė pieno supirkimo mažėjimą ir eksporto augimą 2009–2010 metais. Lietuvos pieno perdirbėjų vykdoma kainų politika, kai smulkiesiems gamintojams mokama daug mažesnė kaina nei stambiesiems, lemia smulkių pienuose gaminančių ūkių nykimą ir skatina formuotis stambius ūkius.

Literatūra

1. *Dėl 1997 11 03 įsakymo Nr. 637 papildymo ir žalio pieno kiekio perskaičiavimo pagal bazinius sudėties rodiklius (riebumą ir baltymingumą) metodikos patvirtinimo.* – Lietuvos Respublikos Seimas [interaktyvus], Teisės aktai [žiūrėta 2009 m. lapkričio 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=49992&p_query=&p_tr2=>>.
2. GARGASAS, A.; BAKAITĖ, A.; RAMANAUSKAS, J. Žaliavinio pieno kooperatyvų transportavimo sistemos tobulinimas. Iš: *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai: mokslo darbai*, nr. 22(3). Kaunas, Akademija: LŽŪU Leidybos centras, 2010, p. 58–65. ISSN 1822-6760.
3. *IFCN Dairy Report 2009*. Kiel: IFCN Dairy Research Center, 2009. ISSN 1610-434X.
4. *Informacija apie gamintojų parduotos pramonės produkcijos kainų pokyčius 2006–2009*. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV.
5. *Informacija apie vidutinės natūralaus pieno supirkimo kainas 2010 m. birželio mėnesį.* Žemės ūkio ministerija [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. rugsėjo 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.zum.lt/lt/naujienos/pranesimai-spaudai/7631/>>.
6. *Ketvirtiniai žemės ūkio produktų supirkimo duomenys*. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. rugsėjo 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.
7. *Lietuvos gamintojų parduotų pieno produktų (10.5 grupė pagal EVRK 2 red.) kainų (be PVM) pokyčiai 2010*. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2010.
8. *Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2010 m. birželis*. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2010.
9. *Lietuvos žemės ūkis 2008*. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2009.
10. MIKELIONYTĖ, D. Pienas. Iš: *Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2008*. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2009, p. 74–85. ISSN 1822-5101.

11. *Milk prices and contracts/EU farmgate milk prices*. The Dairy Farming Information Centre [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. rugsėjo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.dairyco.org.uk/datum/milk-prices-and-contracts/farmgate-prices/eu-farmgate-milk-prices.aspx>>.
12. *Pieno gamybos kvotų informacinė sistema/Gamintojų pasiskirstymas pagal turimas karves*. Vilnius: VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. rugpjūčio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/?mid=430>>.
13. *Pieno sektorius/Vidaus rinka*. Vilnius: VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras, ŽŪMPRIŠ [interaktyvus], statistinė informacija [žiūrėta 2010 m. rugpjūčio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/ris/?id=79>>.
14. *Pieno kvotos/Statistika*. Vilnius: Nacionalinė mokėjimo agentūra [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.nma.lt/index.php?3332932276>>.
15. *Ūkinių gyvūnų registras/Ataskaitos*. Vilnius: VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. rugsėjo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/?mid=288>>.
16. *ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė*.

Summary

The paper deals with changes in raw milk production, purchase, purchase price and foreign trade in 2006–2009 and the first half-year of 2010 as well as with the development of dairy farms during this period. The results of the research showed that the direct measures of market regulation had no essential influence on the raw milk market because only 75–85% of the quota on sales for processing was fulfilled and direct payments per ton of quota milk sold accounted for about 10% of the total income from milk.

The changes in the purchase price of raw milk substantially influenced the raw milk market. In 2007–2010 the purchase price of raw milk was significantly affected by the fluctuation of demand for dairy products in the global market. The Lithuanian dairy processors forming the policy of purchase price on raw milk escalated this fluctuation even more. As a result, the volume of milk purchase decreased and the export of raw milk increased during the period of 2009–2010, while in 2007 the export of raw milk had been avoided due to a sudden increase in price. The policy on purchase prices of raw milk carried out by processors has a significant influence on changes in the structure of dairy farms as well. Because of the lower purchase price to small-scale milk producers than to large-scale ones, the small-scale milk producers are rapidly disappearing, as a result, the large dairy farm is gradually developing in Lithuania.

Key words: raw milk, purchase, purchase price, export, import.